

Bisericile de lemn din comuna Stoina

Claudiu Stancu

Bisericile de lemn sunt parte componentă a artei populare românești, expresie a tradițiilor arhitecturale ancestrale ale poporului român, o continuitate a artei construcțiilor în lemn în arta bisericească. Planul acestora este de tip navă, asemănător caselor țărănești, cu frumoase decorațiuni geometrice, săpate în lemnul stâlpilor de susținere, în cerdac, pe brâiele ce înconjoară corpul unora din aceste minunate construcții sau pe ușile lor. Unele își înalță sveltă spre cer turla, în vârf de săgeată, asemănătoare cu imensitatea catedralelor gotice occidentale, sau cu alura unor simple case țărănești.

Bisericile din lemn au fost înălțate din Maramureș până în Oltenia, o parte din ele rezistând timpului până în zilele noastre. În 1918 existau 1440 biserici de lemn, din care 650 în Banat și Transilvania, 490 în Oltenia și Muntenia și 300 în Moldova, iar în zilele noastre numărul lor este de 1276. Astfel, în Oltenia, se mai cunosc 142 de biserici de lemn, cele mai cunoscute fiind cele din : *Socoteni-Gorj*, *Curtișoara-Gorj*, *Olănești-Vâlcea*.¹ Astfel de construcții sunt întâlnite peste tot, în Europa: bisericile din *Urnes-Norvegia* numite *stavkirke* (biserici de stâlpi), în Suedia sau complexul *Kiji Pogost-Karelia* din Rusia.

Valoarea artistică constă în elementele specifice ale acestora : îmbinarea cu măiestrie a bânelor de lemn, finisarea lor, turla maiestuoasă, decorurile exterioare (crucea, brâul, motivele geometrice), absența temeliei îngropate. În arta și arhitectura religioasă a Gorjului, bisericile de lemn mărturisesc cel mai bine existența unei vechi civilizații a lemnului cu rădăcini adânci în trecut. Astfel, în Gorj se mai păstrează în prezent 119 biserici de lemn, fiind județul cu cele mai multe astfel de clădiri de patrimoniu, aparținând secolelor XVII-XIX. Specific acestor construcții de lemn gorjenești, este așezarea temeliei direct pe pământ,

¹ Andrei Pănoiu, *Din arhitectura lemnului*, Ed. Tehnică, București, 1977, p.122

absența turlei-clopotniță pe pronaos, prezența unui perete plin între pronaos și naos, precum și lipsa unor pisanii care să aducă dovezi cu privire la istoricul lor. Acoperișul avea învelitoarea din șită material lemnos bătut într-o tehnică anume, cu ajutorul cuielor de lemn. De asemenea, ctitorii lor sunt oameni de diverse categorii, de la boieri, clerici, la simpli moșneni. Erau construite pe dealuri și coline înalte sau pe văi greu accesibile.²

I .Biserica satului Stoinița

Notat ca pârau pe harta Scwantz cu numele Stoiniza, atestat ca sat megieș în Plasa Hamărăzii de Sus, conform Catagrafiei din 1831, numit mai târziu și Stoenița. Biserica de lemn *Sfinții Voievozi* a fost construită ca biserică filială a Parohiei Păișani, în cătunul Stoinița, din comuna Stoina în anul 1796 așa cum se menționează în *Catagrafia Episcopiei Râmnicului* de la 1840 : „*pe proprietatea de-a valma Stoinița, este o biserică de lemn cu hramul Sfinții Voievozi, construită de Pătru Druțu i popa Ștefan la anul 7305 (1796), noiembrie 8.*”³ În alte documente anul construcției diferă, anul 1800 sau 1830-1831, probabil sunt menționați anii în care biserica a suferit unele modificări ulterioare, când este amintită ca avînd hramul *Sfântului Grigore Decapolitul*. Este reparată la 1879 și 1911, când este înzestrată și cu 6 pogoane de pămînt. Charles Laugier o amintește ca fiind construită din bârne de lemn, veche de vreo 60 de ani, aflată în stare mediocră și împrejmuită cu ulucă, avînd în jurul ei pădure și livezi. Al. Lahovary, în *Marele Dicționar Geografic Lahovary*, arată că satul Stoinița are o biserică de lemn cu hramul *Sfântul Grigore Decapolitul* deservită de un preot .

Date despre ctitorii acestei biserici ne sunt oferite de catagrafiile vremii, astfel într-una din ele se amintește de popa Ștefan ce avea o jumătate de pogon de vie, 3 stânjeni de pămînt, 80 de pruni, iar Pătru Druțu era moșnean și proprietar de pămînturi, satul Stoinița fiind un sat de moșneni în integralitate. De asemenea, popa Ștefan alături de diaconul Gheorghe semna între 1832-1834, *Condica de stare civilă ale parohiei Sf Grigorie Decapolitul, mahalaua Stoinița*. Cercetînd Registrele de stare civilă ale comunei Stoina, anii 1830-1866, aflate în fondul Arhivelor Naționale Gorj, întîlnim consemnate numele altor preoți ce au slujit aici, precum popa Șerban Călugăru, popa Ștefan Peptan, popa Dumitru, popa Kostandin sau popa Dumitru Petrescu. Din păcate, nu s-au păstrat imagini foto consemnate sau obiecte ce au aparținut acestei biserici.⁴ S-a păstrat totuși, peste timp, un inventar ce se află în momentul de față în *Fondul Protoieria Dolj*, din cadrul *Arhivelor Naționale Dolj*, document datat 1848, ce poartă ștampila parohială și semnăturile preoților *Avram* și *Gheorghe*, se arată că biserica făcea parte din parohia satelor Stoina și Stoinița.⁵ Se pare că în jurul anului 1922 o furtună a

² Radu Crețeanu, *Biserici de lemn din Muntenia*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 69

³ Dumitru Bălașa, *Date cu privire la localitățile din Oltenia și bisericile lor, între anii 1823-1840*, în rev. *Mitropolia Olteniei* , an XXVIII, 1976,nr. 5-6, p. 419

⁴ S.J.A.N Gorj, fond *Registre stare civilă comuna Stoina 1830-1866*

⁵ S.J.A.N Dolj, fond *Protoieria Dolj* , dosar 221/1848, fila 33

afectat această lăcaș, un trăsnet provocând un incendiu ce a făcut ca ea să fie închisă iar consiliul parohial să ia decizia demolării ei și construirea uneia noi la șoseaua județeană, lucrare ce a demarat în anul 1924, după ce s-au purtat o serie de corespondențe cu protoieria, Episcopia Râmnicului și direcția de patrimoniu ce nu dorea demolarea ei. Se pare că biserica era construită asemănător celei din satul Socoteni-Slăvuța, comuna Crușeț, învecinată comunei Stoina, ridicată între anii 1683-1684, de meșteri populari locali. De fapt, singura descriere a acestei bisericii o avem relatată în *Memoriul explicativ* alcătuit de trimisul episcopiei de Râmnic, arhitectul Al. Referendaru, în iulie 1923 : „*La depărtare de 40 km de Craiova, pe dreapta râului Amaradia, într-o mică livadă cu pruni este o mică biserică de lemn cu înfățișare rustică și agreabilă. Este așezată în marginea drumului vicind și în preajma dealurilor acoperite de pomi, vii și râpe. Alături de biserică este o mică baracă acoperită unde se ține clopotul. Biserica este cu totul de lemn fără soclu de zidărie. Bârnelor sunt foarte groase și nu este putrezită decât puțin, talpa de jos. La exterior lemnăria este aparentă văzându-se încheieturile și îmbinările meșteșugite. În interior este tencuită și vopsită în culoare de apă, în gălburiu. Învelitoarea este în scânduri de 1 metru de stejar- dranițe, cari sunt cam căscate la unire, dar nu reformatate. Nu are turlă. Pe acoperiș are 2 cruci de fier. Planul este un dreptunghi fără sânuri. Amvonul este o tindă țărănească cu 4 colonete de stejar, pe care se sprijină cosoroaba crestată formând pe cei 4 stâlpi trei arcade cu crestături, una în ax de 0,77 cm pe care se intră urcând o treaptă de stejar masiv, iar altele 2 lângă ea mai largi de 1,40 cm, iar în laturi câte una, închise în staciți simpli subțiri de stejar. Se intră pe o ușă cu tăbli de brad prevăzută cu geamuri. Cea veche este trântită alătura și este din blăni late de brad. Sub un brâu ce încinge în lung fațada principală este ca ornamente o cruce de stejar, sculptată în bârnă, ca cheie de legătură în mijlocul unui arc de mâner de coș, formând ....cu sculptură în crestături ce înconjoară ușa ca un cadru și se termină cu un cap în formă de himeră bine prins ca formă și tehnică. Lărgimea tindei este de 4000 cmt, iar lungimea este de 122 cmt. Peretele despărțitor al pronaosului a fost din bârne tăiate și îndreptate și prinse îmbinările în exterior. Din tindă se intră direct în naos, mare de 5,60 mt în lungime și 4 mt lățime. Altarul hexagonal larg de 2,68 mt și 2,75 mt lățime. Are în naos două ferestre de 0,33 mt și 0,41 mt de stejar cu grilaj vertical de fier în vergele, în altar o fereastră la fel ca a naosului și două mici deschideri de 0,08 mt pe 0,20 mt fără geamuri. Tâmpla e de lemn, fără să aibă ușile zugravite cu apă și culori. Are 4 icoane împărătești frumos pictate și 12 mici, cu crucea și cele două accesorii în partea superioară. Mai sunt în biserică încă 6 icoane. Nu are pisanie și nici semnări pe lemnărie, pe una din icoane Maica Domnului cu Pruncul în brațe este leatul 1827. În biserică, bolta e un cilindru din scânduri bărduite și tencuite, așezate pe dublouri-arcuri de lemn îmbinate. În altar, sub formă cilindru și segment sferic pe arcuri-dublouri de lemn ca la naos.*

Piciorul prestolului de zid, masa proscomidiarului și a prestolului de blăni de uzate, fără importanță ca și întregul mobilier ce se află ruinat. Dușumelile sunt de lemn, uzate, iar

- *ca aspect: are simplitate, structura proporționată și caracterul cătunului acestuia oltenesc;*
- *ca elemente materiale : săvârșită din stejar, de dimensiuni mari, în exterior, bine îmbinată, fără decorațiuni;*
- *ca elemente de compoziție: tinda cu stâlpi, cosoroabele crestate, ușa decorată simplu și corect.”*

Amintește de asemenea și de stadiul construcției noii biserici: „*biserica nouă e tot în același stadiu, nu s-a început, are puțin nisip și câteva mii cărămizi.*”⁶

În urma acestui memoriu și al celui făcut de protopopul Pârșcoveanu Gheorghe la 31 decembrie 1923, direcția monumentelor va da aprobarea demolării bisericii de lemn și folosirea lemnului ei la construcția celei noi. Despre acest lucru amintește și preotul Constantin Nicolaescu, în monografia personală referitoare la parohia Păișani, datată 1976, că prin anul 1780-1790 s-a ridicat în mijlocul acestui sătuc o bisericuță de lemn ce a fost deschisă cultului până în anii 1923-1924, când o furtună a dărâmat-o. Icoanele care erau portative și ce mai era de valoare au fost duse la Sfânta Episcopie a Râmnicului, constituind piese la muzeul bisericesc al Episcopiei. La sfârșitul anului 1924 s-a pus bazele unei biserici de zid sfințită la 1936, pictată de pictorul Ilie Belgun între 1930-1932.⁷

II. Alte biserici din lemn dispărute

1. Satul Păișani

Pe teritoriul comunei Stoina, au existat, de-a lungul timpului, numeroase locașuri de cult construite din lemn, înlocuite mai târziu de biserici de zid. Astfel, în satul **Păișani**, un toponimic local dat unei văi - *Schitoaia*, ne duce cu gândul la existența unei bisericuțe de lemn-*schit* situată în vatra vechiului sat Plopu. De asemenea, generalul austriac von Bauer în călătoriile sale prin Oltenia aflată sub stăpânire austriacă (1718-1739) amintește satul *Poischani* ca având o biserică : ”*village avec un eglise, des vignes, du bois.*”⁸

⁶ S.J.A.N Dolj, *Colecția Schituri, Mănăstiri, Epitropii*, dosar 28/1923, filele 5-7.

⁷ Pr. Constantin Nicolaescu, *Monografia Parohiei Păișani*, 1976, în manuscris, arhivă personală.

⁸ Von Bauer, *Memoire historique et géographique sur Valachie*, Frankfurt-Leipzig, 1778.

2. Satul Stoina

Sat înregistrat în Plasa Hamărăzii de Sus la 1819, 1831, 1834, 1842 ca sat megieș , situat pe Vâlcea Stoina, satul reședință al comunei Stoina înființată în 1864. O biserică de lemn a fost construită în satul Stoina la 8 noiembrie 1796, cu hramul Sfântul Dimitrie de către megieșii Ioan și Neagoe Călușaru și Dinu Mondescu, preot fiind Dinu Băbălău, conform *Catagrafiei Râmnicului -1840*. Este reparată la 1852 refăcută din temelie la 1936, după planurile arhitectului italian Alex Mander, prin străduința preotului Nicolae Popescu. A fost repictată și resfințită în anul 1981 sub îndrumarea preotului Roman Gheorghe. În anul 2004 s-a refăcut întreaga biserică de către preotul Ioana Daniel. Poartă în prezent hramul Adormirea Maicii Domnului.

3.Satul Toiaga

Satul **Toiaga** este amintit în acte de proprietate de la 1583, apoi la 1667 și ca moșie megieșă la 1831,1835 și 1837. Devine comună în 1864, apoi din 1865 până în anul 1950 face parte din comuna Slăvuța, apoi din comuna Baloșani și din 1968 din comuna Stoina. În satul Toiaga este amintită existența altei biserițe de lemn, în vechea vatră a satului numită Leurzaua, reparată succesiv în timp, biserica cu hramul Sfântul Gheorghe construită la 1548, reparată în 1708, 1720. În *Catagrafia Episcopiei Râmnicului din 1840* se arată că pe proprietatea de-a valma, Toiaga s-a ridicat biserică de lemn cu hramul Sfântul Nicolae de Gheorghe Spînu și Nicolae Stegaru, în anul 7283(1774), decembrie 6, reparată la 1881, 1918. În anul 1971 este refăcut acoperișul bisericii și apoi întreaga biserică fiind resfințită la 21 mai 1978, prin strădania preotului Gheorghe Roman.

4. Satul Mielușei

Este amintit ca sat pe harta Specht, apoi aflat pe moșia serdarului Titu Bengescu la 1831, pe moșiile Zătreanu, Socoteanu, Hronidis, Lahovary și Șutzo, mai apoi face parte din comunele Slăvuța, Baloșani și Stoina.Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului a fost ridicată în anul 1656, *Catagrafia Episcopiei Râmnicului* amintește construcția unei alte bisericii :”.... satul Mielușăi s-a ridicat biserică de lemn cu hramul Adormirea Maicii Domnului, rădicată de de popa Ioan Marinescu și Dumitrașcu Mielușălu, în anul 7306 (1798), avgust 15.”⁹ În *Sinodicul bisericii* se consemnează următoarele: *Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului construită la anul 1720 s-a ridicat de către obștea satului fiind ajutați și de locuitorii din împrejurimi, iar în urmă ruinându-se din pricina vechimi, s-au reconstruit din nou la anul 1897. Din inițiativa domnilor Ioan Gh Ivănescu, Ioana Dudeanu și Ioan Dudeanu, în anul 1918, avgust 15, s-a reparat sub îngrijirea domniilor lor. La 1926 s-a acoperit din nou cu tablă așezată peste acoperișul de*

⁹ Dumitru Bălașa, *op. Cit.*, p. 421

șiță. Are formă de corabie, cu temelia de cărămidă și corpul din bârne de lemn, tencuite. În față, are un pridvor de lemn sprijinit pe patru stâlpi sculptați. Are o singură turlă din blane de lemn încastrate în foaie de tablă. Pictură nu are, catapeteasma este formată din icoane de lemn a căror vechime nu se cunoaște.”. În anul 1918 s-a reparat în totalitate, folosindu-se ca material de construcție cărămida, iar ca tencuială nisip și var pe aproximativ 70 % din suprafața sa. Credincioșii din Mielușei, în ziua de sâmbătă, 10 octombrie 2015, s-au adunat în număr mare în curtea lăcașului de cult, pentru a lua parte la sfințirea bisericii recondiționate în totalitate de meșterii care au realizat acoperișul din șindrilă: 1. Petru Popa, comuna Albac, satul Bărăști nr. 45, județul Alba; 2. Vasile Negrea, comuna Albac, județul Alba; 3. Dănuț-Claudiu Petrușel, comuna Albac, județul Alba; 4. Vasile Han, comuna Albac, județul Alba; 5. Titel Turbatu, satul Valea Pojarului - Bustuchin, județul Gorj (care a realizat partea de zidărie și turnarea betonului, precum și a căilor de acces) și pictată de către pictorul Peter Teo Toader din Cluj-Napoca, cu ajutorul financiar al directorului Tudor Băluță, Consiliul Local și al administrației Primăriei Stoina, Consiliul Județean Gorj și binevoitorilor donatori și binefăcători enoriași ai acestei parohii. Sfințirea a fost efectuată de un ales sobor de preoți în frunte cu Înalt Preasfințitul Părinte Acad. Irineu Popa, mitropolitul Olteniei.

Sunt amintite și alte bisericuțe de lemn ridicate în satele învecinate precum Văluța (1799), Slăvuța (1746), Marinești (1782).¹⁰ Lahovary în *Marele Dicționar Geografic Lahovary* amintește două schituri de lemn în cătunele Slăvuța și Ciorari, făcute la 1812 de pitarii Iene Pană și Teodosie, la care slujesc doi preoți și patru cântăreți, termenul *schit* desemnând probabil, bisericile de lemn existente în cele două locații amintite. După cum vedem, construirea bisericilor de lemn a reprezentat o practică adânc înrădăcinată în arta populară specifică Olteniei, grație unei civilizații a lemnului foarte dezvoltată, ce a dăinuit până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

¹⁰ A. Luță, *Monografie Mierea Birnici-Istorie și legendă*, Ed. Aius, Craiova, 2009, p. 96

-Biserica satului Mielușei, după resfințire

- Biserica actuala a satului Stoina

- Biserica actuala a satului Toiaga